

Hvad kan man bruge Butlers tænkning til?

 eftertrykkesymbol.dk/2023/07/17/hvad-kan-man-bruge-butlers-taenkning-til/

17. juli 2023

Af Philip Højme

Forsidebillede: Collage efter fotografi af Mathilde Meile/Uniavisen, 4. maj 2023¹

I anledning af Judith Butlers forelæsning om klimasorg på KU er jeg blevet bedt om at besvare spørgsmålet om, hvad man kan bruge Butlers tænkning til i dag og om den stadig er aktuel. Min første tanke var at besvare spørgsmålet med svaret: *Man kan bruge Butlers tænkning til ALT!* Men for at fokusere mit svar, har jeg besluttet mig for at gennemgå Butlers tænkning i forhold til spørgsmålet om prekære liv og vold og ikke-vold, og hvordan disse emner udspringer af Butlers tænkning om køn i 1990'erne.

Butler har siden slutningen af 1980'erne spillet en vigtig rolle for udviklingen af feminismens tredje bølge, dvs. queer-feminismen. Helt konkret satte den tredje bølge (og Butler i særdeleshed) spørgsmålstegn ved, om det virkelig kan passe, at alle kvinder er så *ens*, at en samlet frigørelse er mulig på baggrund af en fælles kvinde-lighed. Dvs. om det er nødvendigt at antage en universel kategori eller en grundlæggende essens, der definerer, hvad det vil sige at være en kvinde).

I *Gender Trouble* (1990) går Butler i rette med en essentialistisk forståelse af kønnet. De argumenterer i stedet for en bredere forståelse af kønnene, som bryder med ideen om, at der kun findes enten mænd eller kvinder. Desuden kritiserer Butler tidligere feminister for

at antage, at ens kulturelle køn (*gender*) nødvendigvis svarer til ens biologiske køn (*sex*), dvs. det køn, man har anatomisk, kromosomalt og hormonelt. *De kritiserede især de feministiske strømninger, som i 1970'erne og -80'erne forsøgte at afskære andre identiteter end kvinder muligheden for at være en del af feminismens kamp for frigørelse.* Det overordnede formål med bogen var dermed at gøre den feministiske bevægelse mere inklusiv. *Derfor var Gender Trouble et opgør med identitetspolitik, snarere end et udtryk for den, som det oftest antages i dag. Når vi i dag f.eks. læser, at nogle svømmeforbund nu vil have et klassement kun for kvinder (forstået som biologiske kvinder og dem, som har skiftet køn inden pubertetsalderen), ser vi en gentagelse af et forsøg på at begrunde feministiske tiltag i en biologisk-binær forståelse af køns kategorier. Og selvom vi i dag også taler om det ikke-binære som en tredje køns kategori, forstås det ikke-binære køn som rent kulturelt og derfor stadig i forhold til idéen om, at der er to, og kun to, "rigtige" biologiske køn.*

Gender Trouble blev misforstået i sin samtid, men den er især blevet misforstået i nutiden. F.eks. er det en klassiske misforståelse, at Butlers pointe er, at ens køn kun er en kulturel og sproglig konstruktion, og at køn i sidste ende er skabt, af det, vi siger om det. I stedet mener Butler, at selvom køn fremtræder for os på en måde, som er bestemt af kulturelle forhold, så er det materielle og kroppen lige så vigtige. Værket *Bodies That Matter* (1993) præciserer, hvordan kroppen findes, og hvordan den samtidig altid allerede er formet af samfundets normer. Derfor er det kroppens *betydning* og ikke dens materialitet, som er kulturelt bestemt.

Butler er også ofte blevet kritiseret af andre feminister for at have et kringlet sprog og en skrivestil, som bestemt ikke gør nogle af deres første tre bøger nemme at læse (*Subjects of Desire* (1987), *Gender Trouble* og *Bodies That Matter*). Butler vandt faktisk i slut-1990'erne en pris for at skrive dårligt!² Siden da er det blevet bedre. Men at kritisere Butlers stil er også udtryk for en manglende forståelse for vigtigheden af den tyske idealisme i Butlers tidlige værker. Meget forenklet påpeger de tyske idealister Kant, Hegel, Fichte og Schelling alle, hvordan vores ideer om verden spiller en stor rolle i forhold til at skabe den virkelighed, som vi erfarer. Hvordan man skriver og danner begreber, er derfor af stor betydning, hvis vi vil forandre verden og skabe frigørelse.

I Butlers senere forfatterskab indtager politiske og etiske emner en meget mere central position. Det ses f.eks. meget konkret, da Butler i 2012 modtog *Adorno prisen* både i forhold til de protester, som fandt sted pga. Butlers holdning til spørgsmålet om Palæstina og Israel, men lige så meget fordi forelæsningsen omhandlede spørgsmålet: *Kan man leve et godt liv i et dårligt liv? (Can One Lead a Good Life in a Bad Life?)*. Med udgangspunkt i dette spørgsmål, vil jeg give tre bud på fixpunkter i Butlers tænkning, der alle er centreret omkring det etiske og politiske—og som viser denne tænkningens relevans i dag.

1. Spørgsmålet "Kan man leve et godt liv i et dårligt liv?" er en kommentar til Adornos påstand i *Minima Moralia*: 'Es gibt kein richtiges Leben im falschen'. Butler bruger påstanden som afsæt for sine tanker om prekære (dvs. utrygge eller usikre) måder at eksistere på. Deres begreb om det prekære stammer fra værket *Precarious Life* (2004). Begrebet betegner de liv, som er usikre, fordi samfundet ikke anerkender og sørger over deres tilintetgørelse. Det er liv, som samfundet kan undvære, altså de liv som det omgivende samfund ikke regner for liv, der har værdi i sig selv. Et eksempel kunne være Black Lives Matter, som påberåber sig retten til at blive hørt på lige fod med alle andre. Et andet eksempel kunne være de menneskeliv i fattige dele af verden, der bliver mest påvirkede af klimaforandringer. Ligesom der er typer af menneskeliv, der ikke regnes for værdifulde, og som der ikke sørges over, sørger vi ifølge Butler heller ikke i tilstrækkelig grad over det endnu-ikke-levende. Dvs. både de mennesker, dyr og planter, der bliver ofre for fremtidige klimaforandringer. Butler nuancerer begrebet om det prekære med en henvisning til, at jorden gøres ubeboelig ("unliveable"), og fremtidige menneskers liv bliver (ligesom nulevende planter og dyrs) stadig mere usikre.
2. *Hvad skylder vi fremtiden?* I *The Force of Nonviolence* (2020) udlægger Butler sit politiske og etiske alternativ til prekaritet med begrebet ikke-vold. Butler forstår ikke-vold i modsætning til den vold, som staten og dens institutioner benytter sig af til at opretholde status quo. Volden består i den måde, som institutioner og magtstrukturer klassificerer vores liv, sådan at nogle liv ekskluderes eller gøres usikre (f.eks. som når hjemløse i Danmark ikke kan få udbetalt kontanthjælp, fordi de ikke har en postadresse og en bankkonto). Ikke-vold skal derimod forstås som en modstand mod det nuværende samfund, som forsøger at forandre magtstrukturer på en måde, som ikke gentager den vold, som samfundets institutioner beror på. Når det kommer til klimakriser og spørgsmålet om fremtiden, kan ikke-vold bruges til at udvikle politiske bevægelser, der søger en radikal forandring af samfundet, som f.eks. Extinction Rebellion. Ud over det politiske aspekt har ikke-vold også en etisk dimension, som består i et ansvar for at bevare og forbedre de liv som leves, samt de fremtidige liv, som også bør være tålelige.
3. Hvis man genlæser *Gender Trouble*, kan man finde bemærkninger, som med eftertidens perspektiv må trækkes frem som politiske og etiske spirer. Vi kan her se, at dekonstruktionen af biologisk og kulturelt køn ikke betyder, at minoritetskategorier ikke længere har politisk mening i de tilfælde, hvor de er med til at udfordre status quo fra et radikalt standpunkt. I samme værk gør Butler det klart, at når det radikale har tilkæmpet sig en plads inden for samfundets rammer, går det, der før var radikalt, ofte hen og bliver almindeligt. Derefter kan det endda blive konservativt, når det udfordres af, det, der nu opfattes som radikalt. Her finder vi kernen i, hvad jeg mener, Butler bør benyttes til, nemlig at forsætte kritikken af samfundet – selv efter at kampen tilsyneladende er vundet. Således bliver kritik til selvkritik, dvs. refleksion, i samme forstand som kritisk teori, dekonstruktion, queer-feminismen, osv. (men også Kant, Hegel, Brandes, Ibsen og andre) forsøger at oplyse samfundet ved at kritisere dets almindeligt accepterede holdninger.

Vi har stadig brug for Butlers teorier, fordi de giver os mulighed for at genoverveje *ad infinitum*, hvad det egentlig er, som er gået galt i det nuværende samfund. Vi kan ved hjælp af sådanne overvejelser blive bevidste om, at ikke alle nye ideer leder mod frigørelse, og at radikale ideer med tiden kan gå hen og blive konservative, når de er blevet inkorporeret i samfundet. Med Butler får vi altså muligheden for at stille os kritisk over for det meste: Især os selv, vores egne holdning, meninger og verdensopfattelser.

1. Tegning: *Fraxinus exelsior* L. Flora Danica, hæfte 17, Tab. 969, 1790, Det Kgl. Bibliotek. Anskuelsesbillede af asketræ: Johann Kautsky, 1889, Dansk Skolehistorie. *Fraxinus exelsior* L. [Almindelig Ask]. Ask har både hun- og hantræer og træer, der har begge køn. Askens frugter spredes med vinden. Om sommeren er vingen grøn, og om efteråret bliver den brun. Ask er naturligt forekommende i Danmark og er et almindeligt skovtræ. Det er en tung og hård træart. Træet bruges bl.a. til møbler, gulve og legetøj. Ask er desuden godt brænde.
www.trae.dk/leksikon/ask/
2. Se <https://www.nytimes.com/1999/02/27/arts/when-ideas-get-lost-bad-writing-attacks-scholars-include-barbed-contest-with.html>